

MÜŞEBBİHE

râmiye ekolü de Müşebbihe'den sayılmıştır. Bunların dışında bütün ilâhî sıfatların hâdis olduğunu ileri süren Zürâriyye ve ilâhî ilmin hâdis olduğunu iddia eden Şeytâniyye gibi Şîî fırkaları da Müşebbihe'ye dahil edilmiştir (Bağdâdî, s. 229-230; İsferrâyînî, s. 121). İbn Teymiyye ve İbn Ebû'l-İz gibi Selefiyye âlimleri ilâhî sıfatları zât-ı ilâhiyyeye nisbet etmenin, özellikle kelâm sıfatının kadîm olduğuna ve Allah'ın âhi-rette görüleceğine inanmanın teşbih sonucunu doğurduğunu, dolayısıyla Sünnî âlimlerinin Müşebbihe'den sayıldığını ileri süren Mu'tezile ve Şîa kelâmcılarının bu iddialarını reddetmiştir. Zira bu iki âlime göre kesin biçimde teşbih inancına karşı olan Sünnîler'i Müşebbihe'den saymak sadece bir ithamdan ibarettir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığı takdirde her mezhebin bir şekilde Müşebbihe'den sayılması mümkündür (*Minhâcû's-Sünne*, II, 105-106, 552, 598-599; *Şerhu'l-'Akîdeti't-Tahâviyye*, s. 60-61). Şîa ve Mu'tezile'yi bu şekilde eleştiren İbn Teymiyye, kulları hakkında en uygun olanı yapmasını (aslah) zorunlu görenin Allah'ı insana benzetmeyi gerektirdiğini söyleyerek bu görüşü savunan Mu'tezile'yi Müşebbihe'ye nisbet etmiştir (*Minhâcû's-Sünne*, III, 153; VI, 396).

3. Müşebbihe'ye atfedilen üçüncü görüş, yaratıkları Allah'a benzetip insanda ulûhiyyet niteliklerinden birinin yahut tamamının bulunduğuna veya Allah'ın ya da bir niteliğinin yahut zâtının (cüzü) insana hulûl ettiğine ve böylece O'nda bedene dönüştüğüne inanmak tarzında özetlenebilir. Bu görüşler Gâliyye içinde yer alan Sebeiyye, Beyâniyye, Muğiriyye, Mansûriyye, Hattâbiyye, Mukannaiyye, Bâtîniyye gibi aşırı fırkalarca benimsenmiştir. Allah'ın güzel insanlara hulûl ettiğini ve bundan dolayı her güzel insana secde edilmesi gerektiğini iddia eden Ebû Hulmân ed-Dîmaşki ve diğer bazı aşırı sûfî gruplarca temsil edilen Hulûliyye de Müşebbihe fırkaları arasında zikredilir (Bağdâdî, s. 225; İsferrâyînî, s. 119-120).

Allah'ın zâtı ve sıfatlarına ilişkin nasların anlaşılması etrafında oluşmuş inanç ve görüşlerin vücut verdiği Müşebbihe'nin asıl hüviyetini belirlemekte teşbih kriterleri büyük önem taşır. Bu kriterler dikkate alındığı takdirde asıl Müşebbihe'yi birinci görüşü benimseyen grupların teşkil ettiğini söylemek gerekir. Bu fırkalar, Allah'ın insana benzeyen bir varlık olduğunu ileri sürerken görüşlerini bazı âyet ve hadislerle temellendirmeye çalışmışsa da teklife varan şiddetli eleştirilerin konusu olmaktan kurtulamamıştır. Her şeyden önce Müşeb-

bihe mensupları naslara yaklaşım yönteminde hata etmiştir, çünkü görüşlerini belirlerken müteşâbih naslarla istidlâlde bulunmuştur. Halbuki bunların açık ve kesin mânalı nasların ışığında anlaşılması ve dilbilimsel bilgilerin yanı sıra akîl delillere dayanılarak yorumlanması zorunludur. Ayrıca Allah'ı yaratıklara benzetmek onu yaratıklarla aynı varlık kategorisine indirgemek anlamına gelir, bu ise ulûhiyyeti temellendirmeyi imkânsız hale getirir (Kâsım er-Ressî, *Kitâbü Uşûli'l-'adl ve't-tevhîd*, s. 97-98; Kâdî Abdülcebbar, s. 351; Şehristânî, *Nihâyetü'l-İkdam*, s. 105).

Selefiyye âlimleri, her ne kadar ilâhî sıfatlara dair naslara "şekil ve mahiyet belirlememe" (bilâkeyf ve bilâhad) ilkesi ışığında inanmanın teşbihi gerektirmediği tezini savunmuşlarsa da (İbn Kuteybe, s. 41-46; *Şerhu'l-'Akîdeti't-Tahâviyye*, s. 61) eski ve yeni kelâmcılar, en azından Allah'a yön nisbet etmekten kurtulamadıkları için Müşebbihe ile bazı ortak görüşleri paylaştıklarını kabul etme durumunda kalmıştır (İbn Kuteybe, neşredenin dipnotu, s. 39; Fahreddin er-Râzî, *Esâsü't-takdis*, s. 10-11). Rû'yetullah zincirini benimsemelerinden ötürü bütün Sünnîler'in Müşebbihe'den sayılması gerektiği iddiası isabet-siz olup âhiret âlemini dünya şartlarına benzetme hatasından kaynaklanmıştır. Müşebbihe'ye atfedilen ikinci görüş daha çok farklı sıfat teorilerini kabul eden ekollerin birini teşbihe düşmekle suçlamasına dayanmaktadır. Muhâlif mezhebi ilzam etme gayreti de içeren ikinci görüşün teşbihle irtibatı ise hudûs felsefesiyle alakalıdır. Müşebbihe'nin üçüncü görüşü genellikle İslâm dışına çıktığı kabul edilen Gâliyye fırkalarının temsil edildiğinden ve sadece insanın Allah'a benzetilmesi gibi dinî temeli bulunmayan bir inanca dayandığından teşbih problemiyle değil daha çok şîrk ve yaratılmışı tanılaştırma problemiyle ilgili görünmektedir.

Müşebbihe'nin eleştirisine dair çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Hâdî-İlêhak Yahyâ b. Hüseyin'in *er-Red 'alâ ehli'z-zeyğ mine'l-müşebbihîn* (Kahire 1971, *Resâ'ilü'l-'adl ve't-tevhîd* in II. cildi içinde), Kâsım er-Ressî'nin *Kitâbü'l-'Adl ve't-tevhîd ve nefyü't-teşbih 'anillâhi'l-vâhidi'l-hamîd*, İbn Kuteybe'nin *er-Red 'ale'l-Müşebbihe*, Ca'fer b. Mübeşşir'in *Kitâbü't-Tevhîd 'alâ eşnâfi'l-Müşebbihe ve'l-Cehmiyye ve'r-Râfîza*, Câhiz'in *er-Red 'ale'l-Müşebbihe*, Ebû Ca'fer el-İskâfî'nin *er-Red 'ale'l-Müşebbihe* (İbnü'n-Nedîm, s. 86, 208, 210, 213) adlı eserleri bunlar arasında yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâsım er-Ressî, *Kitâbü'l-'Adl ve't-tevhîd ve nefyü't-teşbih 'anillâhi'l-vâhidi'l-hamîd* (nşr. Muhammed İmâre, *Resâ'ilü'l-'adl ve't-tevhîd* içinde), Kahire 1971, I, 105-106, 109; a.mlf., *Kitâbü Uşûli'l-'adl ve't-tevhîd* (a.e. içinde), I, 97-98; İbn Kuteybe, *el-İhtilâf fi'l-lafz* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Kahire 1349, s. 34, 41-46; ayrıca bk. neşredenin dipnotu, s. 34-35, 39; Osman b. Saîd ed-Dârimî, *er-Red 'ale'l-Merisî* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut, ts. (Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye), s. 23-24; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 43, 55; Ebû Hâtîm er-Râzî, *Kitâbü'z-Zîne* (nşr. Abdullah Sellûm es-Sâmerrâî, *el-Gülûv ve'l-fırakü'l-Gâliyye fi'l-hadâreti'l-İslâmiyye* içinde), Bağdad 1982, s. 266-268; Eş'arî, *Ma'âlât* (Ritter), s. 152-153, 209, 518, 521; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 104-118; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüddü), s. 86, 208, 210, 213; Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî, *Me'fâtihu'l-'ulûm*, Kahire 1342/1923, s. 20; Kâdî Abdülcebbar, *Müteşâbihü'l-Kur'ân* (nşr. Adnân M. Zerzûr), Kahire 1969, s. 8, 72-74, 87, 92, 94, 105, 119, 120, 205, 297-298, 351, 374, 403, 492, 641, 643, 663-664, 689, 706; Bağdâdî, *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 225-230; İsferrâyînî, *et-Tebşîr* (Hût), s. 119-121; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 103-113; a.mlf., *Nihâyetü'l-İkdam fi 'ilmi'l-ke-lâm* (nşr. A. Guillaume), London 1934, s. 103-105; İbn Asâkir, *Tebyînü kezîbi'l-müfterî* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Dimaşk 1347, neşredenin girişi, s. 10; Fahreddin er-Râzî, *İ'tikâdât* (Neşşâr), s. 63-66; a.mlf., *Esâsü't-takdis*, Kahire 1354/1935, s. 10-11; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Minhâcû's-sünne* (nşr. M. Reşad Sâlim), Riyad 1406/1986, II, 105-106, 500, 517, 552, 598-599; III, 153; VI, 396; *Şerhu'l-'Akîdeti't-Tahâviyye*, s. 60-61; Makrîzî, *el-Hıttâ*, II, 348-349; Fenârî Hasan Çelebi, *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf*, İstanbul 1311, III, 294-295; Seffârîni, *Levâmi'u'l-envârü'l-behiyye*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), I, 91; Ahmed Emin, *Du'ha'l-İslâm*, Kahire 1964, I, 335-336; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm*, İskenderiye 1966, I, 629-649; İrfan Abdülhamîd, *Dirâsât fi'l-fırak ve'l-'akâ'idü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1404/1984, s. 211-215; Şerîf Yahyâ el-Eminî, *Mu'cemü'l-fırakü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 225; W. M. Watt, *Early Islam*, Edinburgh 1990, s. 86-93; İbrahim Çelik, *Mukâtil b. Süleyman ve Tefsirdeki Metodu*, Bursa 2000, s. 119; J. van Ess, "Tashbih wa-Tanzih", *EP* (Ing.), X, 341-344.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

MÜŞECCER

(المشجر)

Ağaç biçiminde düzenlenmiş
bir nazım türü,

kelimelerin ardarda eş anlamlılılarıyla
açıklandığı bir sözlük çeşidi.

Sözlükte "ayrılığa düşmek; ayrışmak" anlamındaki şecr (şücûr) kökünün "tef'îl" kalıbından türeyen müşeccer kelimesi "ağaç biçimi verilmiş şey" demektir (*Lisânü'l-'Arab*, "şcr" md.). Arap edebiyatında gövde ve dalları ile ağaç biçiminde düzenlenmiş bir nazım türünün adıdır ve beyitleri ağaç dalları gibi birbirine girdiği için bu ad-

la anılmıştır. Mustafa Sâdık er-Râfî, edebiyattaki müşeccer kelimesini “şeceretü'n-neseb”le (soy ağacı) ilgili görmekte ve şeceretü'n-nesebin IV. (X.) yüzyıldan itibaren kullanıldığı kanaatine vardığını belirtmektedir (*Târîhu âdâbi'l-'Arab*, III, 420).

Müşeccer türü, öncelikle kasidenin kökü ve gövdesi (cezr) konumunda bir beyit nazmedilerek sayfanın ortasına gelecek şekilde aşağıdan yukarıya doğru yazılır ve ağaç gövdesi gibi dikilir. Daha sonra aynı vezin ve kafiye olan ve gövde beytin hizasındaki kelimesiyle ilgili bulunan sağdan ve soldan fer'î (dal) beyitler ağaç dalları biçiminde aşağıdan yukarıya doğru paralel olarak sıralanır. Böylece gövde beytin her kelimesiyle başlayan sağ ve sol dal konumunda iki tamamlayıcı beyit oluşur. Dal beyitlerin ilk kelime veya kelimeleri gövde beytin kelime veya kelimeleriyle başlarsa da farklı kelimelerle devam eder ve tamamlanır. Dal beyitler, aşağıdan yukarıya doğru ilerledikçe gövde beyitten yalnız son kelimesinde (örnekte **ف** kelimesi) farklı bulunur.

Mustafa Sâdık er-Râfî bu nazım türünün XI. (XVII.) yüzyılda ortaya çıktığını, o devir ediplerinin taştîre müşeccer adını verdiklerini, bugün ise bu türün “mutarraz” adıyla anıldığını açıklamaktadır (a.g.e., a.y.). Ancak *el-Muktebes* dergisinde daha eski bir örneğinin bulunduğu ileri sürülmüştür. 1232'de (1817) bilinmeyen bir kişi tarafından derlenen *Kitâbü Neyli's-su'ûd fî tercemeti'l-Vezîr Dâvûd* adlı şiir mecmuasında, söz konusu vezirle ilgili methiyeler-

den sonra çeşitli şairlerden yapılmış seçmeler arasında Bedüzzaman el-Hemedânî'ye (ö. 398/1008) nisbet edilen bu tür bir şiirin de yer aldığı, ancak bugün tanındığı şekliyle sağ ve sol yönden değil tek yönden fer'î beyitlere sahip olduğu belirtilmiştir (a.g.e., a.y.). Ebû Temmâm, İbnü'r-Rûmî ve İbnü'l-Mu'tez gibi III. (IX.) yüzyıl şairlerinde ilk örnekleri görülen müşattar (mutarraz) şiir türleri de müşeccer kasideye ilham kaynağı olabilecek mahiyettedir (bk. **MUSAMMAT**). Hâfız İbrâhim'den başka Hama âlimlerinden Muhammed el-Fehâm'ın da müşeccer türü kasideleri bulunmaktadır (Bekrî Şeyh Emîn, s. 182-184).

Sözlük bilimine müşeccer eş anlamlılık, çok anlamlılık ve bazan da karşıt anlamlılık yoluyla kelimelerin zincirleme olarak birbiriyle açıklandığı telif türüdür. Birbiriyle açıklanan kelimeler iç içe girip ağaç dalları gibi girift bir kompozisyon oluşturduğu için “müşeccer, şecerü'd-dür, müdâhal, mütedâhal” diye anılmıştır. Bazı yazarlar müsel sel hadis teriminden esinlenerek sözü edilen türe müsel sel adını vermeyi uygun görmüştür. Bu tür sözlüklerde öncelikle “şecere” denilen ve kelimeler zincirinin ilk halkasını oluşturan bir anahtar kelime (baş kelime) zikredilir. Ardından bu başka bir kelimeyle, o bir başkasıyla, o da bir diğeriyle açıklanır. Böylece birinin anlamını açıklayan kelimeler zinciri, yazarın sözlük bilimi ve eş anlamlı kelimeler alanındaki gücüne göre yirmiyeye kadar çıkabilir (Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, s. 341). Neticede her bir şecerede bir-

biryle açıklanan ve bir tek anahtar kelime de birleşen kelime sayısı 100'e ve daha fazlasına ulaşabilir. Daha sonra aynı anahtar kelime veya diğer bir kelimeyle başlanan bir fasla geçilerek ortak bir anlam etrafında kelimeler zinciri inci dizisi gibi bir kompozisyon oluşturur. Türe “şecerü'd-dür” denilmesi de onun inci dizisinden oluşan gerdanlığa benzetilmiş olmasındandır. Zincirin ilk halkasını teşkil eden ve bölüme adını veren ilk kelimeye şecere veya miftâh denildiği gibi “ağacın kökü veya gövdesi” anlamında cezr de denir; ondan doğup zincirlenen kelimelere de “ağacın dalları” mânasında fûrû' adı verilir. Bazı örnekler: Şeceretü'l-emel: Emel: recâ', havf, feza', iğâse; nuşret, i'âne, rifd, i'tâ', inşâyâd, tâ'at, imtîsâl. Şeceretü'l-evb: Evb: rec', maţar, gâys, kele', ‘uşb, ‘akkâr, devâ', bûr', şifâ (mine'l-ille, illet), sebeb; ħabl, ribât. İlk örnekteki sözlük türünde genellikle eş anlamlı, yakın anlamlı bazan da çağrışımlı kelimeler birbiriyle açıklanır. İkinci örnekte “şifâ”nın “illet”le açıklanması gibi kelimeler zincirinin halkalarında tezat ilgisi de yer alabilir. Bu tür sözlüklerde bazı kelimelerin lafız veya mânalarına ilişkin şâhid mâhiyetinde örnekler de yer alır. Bazı yazarlar her bölüme bir beyitle başlar. Anahtar kelime olarak o beyitteki garîb veya nâdir kullanılan bir kelimeyi seçip kelimeler silsilesini başlatır. Bir kısım yazar da her bölümü şiirle başlatır, şiirle bitirir.

Müşeccer türü eserler lafız ve anlam zenginliği sağlayarak dilin gelişmesine imkân verdiği gibi okuyucuya kullanılanlarla

1912 yılında Nil şairi Hâfız İbrâhim'in (Şeyh Muhammed Fehmî) Hz. Peygamber'den sefaat talebini dile getirdiği yirmi üç beyitlik müşeccer bir kasidesi

Kelimelerin rakamlara dönüştürülmüş şekli	Düz yazılışı	Okunuşu

MÜŞECCER

birlikte az kullanılan (garîb) veya kullanılmayan (nâdir, mehcûr, metrûk) kelimeleri öğrenme kolaylığı sağlar. Nitekim bu nevi sözlükler daha ziyade bu tür kelimeleri konu edinmiştir (Ebû't-Tayyib el-Lugavî, neşredeninin girişi, s. 18, 43).

Müşeccer sözlük alanında zamanımıza ulaşan ilk eser Gulâmu Sa'leb'in *Kitâbü'l-Müdâhal fi garîbi'l-luğa'sıdır* (*Kitâbü'l-Müdâhalât*). Otuz bölümden meydana gelen kitap, müellifi tarafından *Halû'l-Müdâhal* ('*İlelû'l-Müdâhal*) adıyla şerhedilmiştir. Daha çok hocası Sa'leb'den yaptığı nakillere dayanan ve irticâlen telif edilmiş izlenimi veren eseri Abdülazîz el-Meymenî (bk. bibl.) ve Muhammed Abdülcavâd (Kahire 1956, 1958) neşretmiştir. Gulâmu Sa'leb'i *Şecerü'd-dür* adlı eseriyle öğrencisi Ebû't-Tayyib el-Lugavî izler. Bir mukaddime ile altı bölümden oluşan eserde bölümler "şecere" ile ifade edilir ve her bir şecerede 100 kelime açıklanır, son şecereyse 500 kelime yer alır. Sözlükte şiirlerden seçilmiş 130 şâhid zikredilir. Eseri Muhammed Abdülcavâd, *Şecerü'd-dür fi tedâhuli'l-kelâm bi'l-me'âni'l-muhtelif* adıyla yayımlamıştır (Kahire 1957, 1967, 1968, 1985). Eşterkü'nî'nin *el-Müselî*'i günümüze ulaşan üçüncü eserdir. Gulâmu Sa'leb'in kitabını eksik ve yetersiz görerek kendi kitabını yazdığını belirten müellif eli bölümden oluşan daha hacimli bir telif ortaya koymuştur. Her bölüm şâhid konumundaki şiirlerle başlar ve sona erer. Eser Muhammed Abdülcavâd tarafından neşredilmiştir (Kahire 1377/1957, 1981). Nâşîr bu konuda altı eserin bulunduğunu kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şcr" md.; Ebû't-Tayyib el-Lugavî, *Şecerü'd-dür* (nşr. Muhammed Abdülcavâd), Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), neşredeninin girişi, s. 7-53; İbn Ebû'l-İsba', *Tahrîrû't-tahbîr* (nşr. Hifnî M. Şeref), Kahire 1383, s. 308, 314; Süyûtî, *el-Müzhîr fi 'ulûmi'l-luğa ve envâ'ihâ* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dâru ih-yâi'l-kütübi'l-Arabiyye), I, 454; Brockelmann, *GAL*, I, 309; *Suppl.*, I, 543; Sezgin, *GAS*, III, 155; Mustafa Sâdik er-Râfî, *Târîhu âdâbi'l-'Arab*, Beyrut 1394/1974, I, 194-196; III, 419-420; M. Saîd İsbîr - Bilâl Cüneydî, *eş-Şâmil*, Beyrut 1985, s. 279, 289, 304, 866; Bekrî Şeyh Emîn, *Mütâla'ât fi şî'rî'l-Memlûki ve'l-'Osmanî*, Beyrut 1986, s. 181-184; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mu'cemü'l-me'âcim*, Beyrut 1407/1987, s. 341-346; Bû Şet-tâ Attâr, *el-Me'âcimü'l-'Arabiyye*, Rabat 1410/1990, s. 108; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-mustalahâtî'l-belâğîyye ve tetavvürühâ*, Beyrut 1996, s. 352-353, 375; Abdülazîz el-Meymenî, "Ebû 'Ömer ez-Zâhid", *MMİAdm.*, IX/8 (1929), s. 449-460; IX/9 (1929), s. 532-544; IX/10 (1929), s. 601-616; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens", *MIDEO*, XVII (1986), s. 138.

İSMAİL DURMUŞ

MÜŞETTÂ

(bk. KASRÜ'L-MÜŞETTÂ).

MÜŞİR

(bk. REDDÂDE).

MÜŞİR

(مشير)

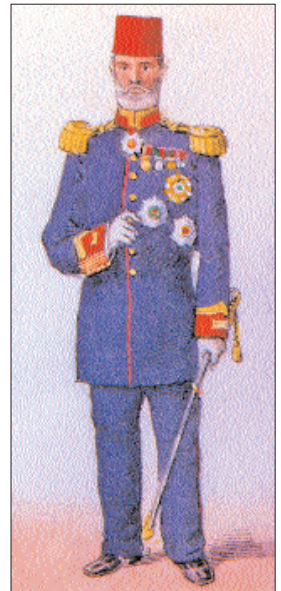
Osmanlılar'da bir unvan
ve askerî rütbe.

Arapça'da "işaret eden, yol gösteren, nasihat ve emirler veren" anlamındaki **müşir** kelimesi muhtemelen ilk defa Büyük Selçuklular tarafından kullanılmaya başlanmış ve buradan Osmanlılar'a vezir elkabında onun vasıflarına işaret eden bir sıfat olarak girmiştir. Nitekim vezirin veya yüksek rütbeli bir devlet memurunun elkâbı içinde ("düstûr-ı mükerrrem, müşir-i mufahham, nizâmü'l-âlem, müdebbir-i umûrû'l-cumhûr...") bu kelimeye rastlanır. Benzeri şekilde Memlûk Sultanlığı'nda da vezirlerin sıfatları arasında (müşir-i devlet, müşir-i saltanat) yer alır. Feridun Bey'in *Münşeâtü's-selâtin* adlı eserinde Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'yı Dîvân-ı Hümâyûn'a müşir ve sipehsâlâr tayin ettiğini, halkın onu devlet işlerinde müşir olarak bildiğini ifade etmesi dikkat çekicidir. Ancak böyle bir tabirin bu dönemde yaygın kullanıldığını doğrulayan başka bir kaynak yoktur. Müşir, XVII. yüzyılda Osmanlı sadrazamı tarafından Safevî Devleti vezirlerine gönderilen mektuplarda da geçer. XVIII. yüzyılda daha çok eyalet valileri, müstahkem mevki kumandanları veya herhangi bir bölgenin askerî sorumlularını ifade ederken kullanılmıştır ("maiyyet-i müşirlerinde, uhde-i müşirlerinde, tahrîrât-ı müşirlerinden, cânib-i müşirlerine" gibi).

Müşirin sıfat özelliğinden çıkıp askerî bir unvan haline gelişi XIX. yüzyılda gerçekleşti. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra müşir unvanı gerçek bir askerî rütbe haline geldi. Özellikle Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ile bu rütbenin çıkışı arasında bir bağ vardır. Modern anlamda bir askerî rütbe şeklinde 26 Muharrem 1248'de (25 Haziran 1832) teşkil edildiği düşünülen müşirlik rütbesi ilk defa resmen Ahmed Fevzi Paşa'ya verildi. Üst subay olarak bilinen erkânla ümerâ sınıfindaki rütbe sıralaması da yeniden belirlendi ve binbaşı, kaymakam, miralay, mir-livâ, ferik ve müşir şeklinde düzenleme ya-

pıldı. Ahmed Fevzi Paşa'ya bu rütbe verilirken şimdiye kadar yaptığı hizmetlerle birlikte doğruluk ve dürüstlüğü, kanun ve nizamla bağlılığı, her türlü liyakat ve kabiliyete sahip olmasından dolayı vezirlik rütbesiyle "müşir-i asâkir-i hâssa" unvanı tevcih edildiği ve kendisinin bütün alay, livâ ve ferik rütbeli askerlerinin üzerinde en büyük rütbeli asker sayıldığı belirtilmişti. 1833'te Halil Rifat Paşa'nın Tophane müşiri unvanına sahip olduğu bilinmektedir. 1835'te müşirlik en başta gelen rütbe şeklinde görülmüyordu. Gerçi seraskerlik makamı askerlik mertebelerinin sonuncusu olması itibarıyla serasker de asâkir-i şâhâne müşiri idi.

Çok geçmeden müşirlik rütbesi yüksek mevki sahibi olan mülkiye memurlarına da verildi. Fakat bunların askerler gibi paşa unvanı taşımalarına gerek görülmeyip müşirlik rütbesinin sivil bir unvan olarak kullanılacağı belirtiliyordu. Paşa unvanına sahip olmayan müşir rütbeli mülkiye memurları Osmanlı bürokrasisinde yer almaya başladı. Nitekim ihtiyaç ortaya çıktıkça yeni müşirlikler de kuruldu. Bazan bir bölge muhafızlığına bazı yerlerin eklenmesiyle bir eyalet teşkil edilerek buraya bir müşir tayin edilirdi. Bunların görevleri arasında eyalet, livâ, kaza ve köylerde âşârın müzayede ve ihalesini maiyetindeki defterdar aracılığıyla yaptırma, bir kısım gümrük vergisini mahallerindeki isteklilerine taahhüt ettirme, eyaletin belirlenen vergisini hazine tarafından gönderilecek tarifelere göre toplama ve bunları özel memurlarıyla hazineye teslim etme başta gelirdi. Bunun yanında müşirler bulundukları bölgelerdeki asayiş ve emniyeti sağlamadan da sorumluydu.

II. Abdülhamid
devrine
ait müşir
kıyafeti
(Osmanlı
Teşkilât
ve Kıyâfet-i
Askeriyyesi,
İÜ Ktp., TY,
nr. 4423)